

FRANCESC ARTERO
ADVOCAT. ACTUALMENT COMBINA LA FEINA
EN UN DESPATX D'ADVOCATS AMB LA PSS

Reflexions sobre l'èpica generacional

El passat mes de setembre el Ministeri d'Afers Socials presentà un estudi realitzat pel professor Manuel Martín Serrano que, sota el títol *Historia de los cambios de mentalidades de los jóvenes entre 1960-1990*, pretén analitzar els canvis produïts en les generacions joves espanyoles dels anys seixanta ençà, en base a les dades recollides durant aquest període pels organismes públics *Instituto de la Juventud* i *Centro de Investigaciones Sociológicas* (CIS). Malgrat les precaucions que cal tenir amb aquest tipus de prospeccions socials per la seva tendència a la generalització i la simplificació, l'interès del treball es troba en el fet que és el primer d'aquestes característiques realitzat a l'estat espanyol, i permet conèixer la visió que el seu autor té de les variacions produïdes quant a les perspectives i les actituds de la joventut durant les tres darreres dècades.

L'estudi basa la seva anàlisi en l'existència de tres generacions de joves al llarg d'aquests anys. La primera generació tractada és la dels que van ser joves entre 1960 i 1968, els nascuts abans de 1940. La seva principal característica vital era l'idealisme, concepte gairebé indestruïble del que representen els anys seixanta, que es plasmava políticament en l'adscripció esquerrana d'aquell jovent que no havia viscut en democràcia, i que coneixia bé la repressió política del règim de Franco. Aquesta clara actitud de politització era el reflex de les convulsions que sacsejaven la societat inter-

ençà que Douglas Coupland publicà, el 1992, la novel·la *Generació X*, aquest és el nom amb què es designa els joves nascuts entre 1961 i 1971. En l'article següent, Francesc Artero analitza si realment és possible establir uns trets diferencials propis d'aquesta pretesa generació incògnita.

nacional: la revolució castrista a Cuba, la presidència Kennedy, la guerra del Vietnam, la lluita pels drets civils de les minories racials als Estats Units, el Maig del 68 francès, la invasió soviètica de Txecoslovàquia, la revolució cultural xinesa... Possiblement, aquests fets eren poc coneguts realment pels joves espanyols del moment a causa de la censura informativa, però eren considerats referències del seu idealisme polític.

D'altra banda, els seixanta són l'època del *desarrollismo*, el procés de modernització de l'economia espanyola, que comportà el pas d'una societat tradicional i agrària a una de més desenvolupada i urbana. Aquesta bonança permetia als joves trobar feina amb facilitat, cosa que donava lloc que valoressin el treball dur com una manera d'assolir prestigi social i d'independitzar-se de la família, institució que, juntament amb l'Església, era percebuda com un ens repressiu que coartava el seu desenvolupament personal. La següent etapa és la compresa entre 1969 i 1982. És el període de l'*execució dels programes polítics* que s'havien teoritzat als seixanta, i que coincideix amb el final del franquisme i la transició democràtica. Els joves més madurs són els que prenen un compromís actiu pel canvi social i polític i amb les llibertats democràtiques. Paral·lelament es produeix el gran canvi de mentalitat en les relacions quotidianes: desapareix l'autoritarisme familiar i s'accepten pràctiques

que havien estat proscriutes pel nacional-catolicisme, com ara la unió lliure de les parelles, el divorci i el control de la natalitat. També comença a produir-se una transformació social envers la igualtat entre els sexes, impulsada per les reivindicacions feministes.

No obstant, aquesta època de liberalització social i política coincideix cap a finals dels setanta amb el sorgiment del fenomen del *passotisme* juvenil: es produeix un rebuig entre alguns sectors al treball com a eina de promoció social, en coincidència amb la crisi econòmica internacional derivada de la pujada dels preus del petroli el 1973, i es difon el consum de drogues mentre s'observa un pas de l'autopercepció dels joves com a segment social cohesionat cap al grup reduït i l'individualisme.

El tercer període estudiat és el que va de 1982 a 1990, coincidint amb l'arribada del PSOE al govern. Els joves perden la confiança en les seves possibilitats de canviar el món, i es remarca la victòria de les tesis del govern en el referèndum de l'OTAN el 1986 com a possible punt de referència d'aquest desànim. La renúncia a la utopia es reflecteix en un escepticisme envers el paper dels partits polítics, encara que no en el sistema democràtic com a tal, que és acceptat com el millor possible. Aquesta generació és la que ha conegut un major benestar material, la que s'ha acostumat a gaudir de la societat de consum i a assumir-

e

Is nascuts entre 1961 i 1971 són l'antítesi dels yuppies

ne els valors propis, fet que explicaria la seva apatia política. Són els joves que valoren el seu grup de relacions, el temps lliure, la imatge i la moda, i que aspiren a una feina estable i ben remunerada. No obstant, s'han amotllat a la vida en família, la qual els resulta més còmoda que una incerta i difícil independència econòmica, potser perquè les famílies ja respecten aquesta independència en el propi nucli familiar. Volen viure *al dia*, ja coneixen els efectes nocius de les drogues i s'han trobat amb la plaga de la Sida, que ha trastornat els despreocupats hàbits sexuals d'altres èpoques. Hi ha una valoració més gran de la llibertat individual que de la igualtat social, contràriament a la consciència col·lectiva que regnava entre els joves dels seixanta i dels setanta.

La generació incògnita

La generació jove de la segona meitat dels vuitanta i dels primers noranta és la que ha estat reflectida per l'escriptor canadenc Douglas Coupland en la seva novel·la *Generació X*, publicada el 1992. Considerat per la crítica nord-americana com el relleu al panorama dominat pels yuppies dels vuitanta, descrit per Easton Ellis a *American Psycho*, el llibre vol retratar el segment de població nascut entre 1961 i 1971, que apareix com el successor i l'antítesi dels *Young Urban Professionals*. Si el *yuppisme* es fonamentava en l'energia, la velocitat, l'hedonisme i la filosofia del triomf ràpid que imperà durant l'eufòria econòmica de la dècada passada, la *loteria demogràfica* ha estat menys generosa amb l'actual generació incògnita, que ha hagut d'amotllar-se a una realitat més crua i sobreviure en les

noves circumstàncies. La manca d'expectatives d'un futur laboral o professional definit i engrescador és el fet més determinant de la situació econòmica heretada pels integrants de la Generació X. S'han hagut de conformar amb les engrunes que els han deixat els seus predecessors: han d'espavilar-se a sobreviure amb menys, fer-se a la idea que les seves esperances de tirar endavant són més minses, i aferrar-se a la possibilitat de trobar feines temporals que els proporcionin uns ingressos escassos, els treballs que Coupland ha batejat com *McJobs*. Malgrat que aquest neologisme pugui semblar una *boutade*, reflecteix bastant bé la realitat immediata: els contractes d'aprenentatge i de pràctiques són l'única via que està permetent l'accés dels joves al món laboral. Possiblement, aquesta sigui l'única o la millor manera que les administracions tenen de fomentar l'ocupació juvenil, però la temporalitat a què condemna el treball provoca la desmotivació dels seus beneficiaris, el desànim i la frustració davant la incerta continuïtat de la feina.

Algú podria replicar que ens trobem davant d'un entrebanc cíclic que no és pitjor que els problemes amb què es van trobar les generacions precedents. De fet, aquesta premissa ja es recull en l'estudi de Martín Serrano, que assenyalava el màxim grau de comoditats materials de què han gaudit els joves sorgits de l'explosió demogràfica dels seixanta i principis dels setanta. Això ha permès que aquesta generació sigui la que ha assolit els percentatges més alts d'accés a la universitat, possibilitat que abans es restringia generalment als sectors socials més benestants.

Aquí és on precisament es dona la paradoxa: els joves que estan aconseguint els nivells de formació acadèmica i de preparació més alts de la història són els que s'estan trobant amb les majors dificultats d'inserció professional. La massificació que fa deu o quinze anys es produïa a les escoles de primària ja fa temps que s'ha traslladat a les aules universitàries, en una tendència que sembla que no s'aturarà fins que arribi el moment que accedeixin als estudis superiors els membres de la generació sorgida del descens demogràfic dels últims setanta i els primers vuitanta, la que alguns ja comencen a anomenar Generació Y. Sigui com sigui, la teoria de la *loteria demogràfica* formulada per Coupland donaria a entendre que els joves X varen rebre el premi d'una infantesa feliç i despreocupada, però s'han trobat que els

l'estat de la qüestió

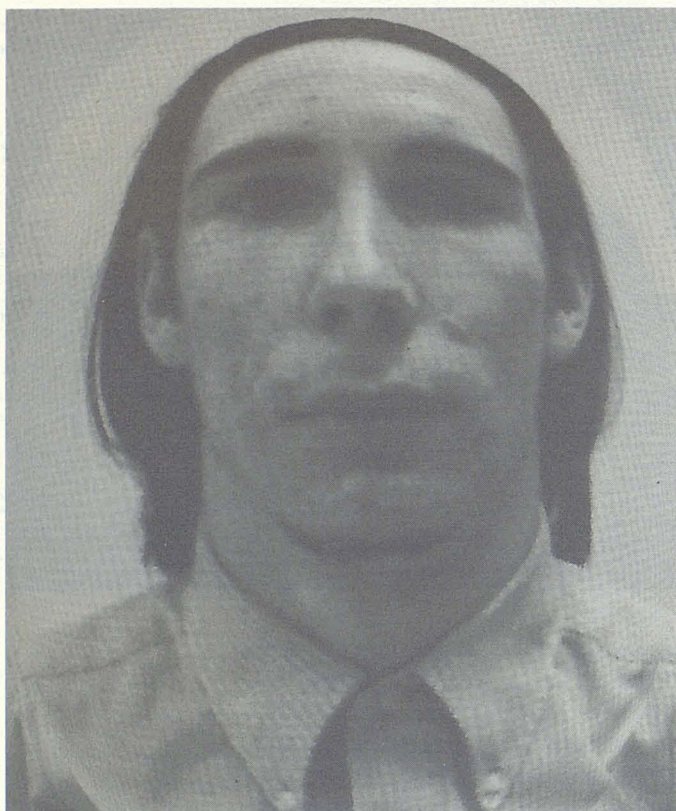
premis d'un futur assegurat i ple d'estabilitat ja s'havien repartit. Mentre no es demostrï que l'actual recuperació econòmica no és purament conjuntural, i que les disfuncions entre l'oferta i la demanda de feines destinades al jovent són superables, així sembla que ha de discórrer l'esdevenidor més proper.

Desert ideològic

Un altre gran tret que sembla definir la joventut d'avui és el seu individualisme, que els porta a l'allunyament dels compromisos polítics i socials de generacions joves anteriors. Malgrat els problemes socioeconòmics amb què s'han d'enfrontar, els joves renuncien a la rebel·lió i a la crítica organitzada al sistema, elements bàsics de la cultura juvenil des dels anys cinquanta.

El desinterès actual per l'activitat política, però, no és patrimoni exclusiu -ni generalitzable- de la gent jove: en el cas espanyol és un fenomen extensible a tota la societat, que contrasta amb l'efervescència política produïda durant la transició, i que indicaria l'assentament del sistema parlamentari i l'acostament a uns nivells d'abstenció electoral homologables als d'altres països euro-

l'estat de la qüestió

peus. Però tampoc no es tracta d'una conseqüència del desencant posterior a la recuperació de la democràcia: amb la caiguda del mur de Berlín i l'ensorrament del *socialisme real*, les grans diferències ideològiques que dividien occident al llarg de tot el s. XX han anat desapareixent.

La militància juvenil en partits polítics ha anat decaient de forma paral·lela a la consolidació del sistema pluripartidista sorgit de la Constitució de 1978. Cada cop és menys atractiu per als joves militar en uns partits que han esdevingut organitzacions de quadres on s'apleguen majoritàriament persones de mitjana edat, amb percentatges molt alts de càrrecs públics entre els seus participants actius. Darrerament, l'associacionisme juvenil s'estructura en organitzacions no estrictament polítiques, sinó centrades en activitats socials més sectorials: associacions relacionades amb la defensa i protecció del medi ambient, d'ajuda i col·laboració amb el tercer

món, antirracistes i de solidaritat amb els immigrants, de voluntariat contra la pobresa i la marginació, culturals... Hi ha un afany d'organitzar-se al marge dels projectes més generalistes i establerts i de centrar-se en àmbits concrets per col·laborar en la millora de problemàtiques específiques. No obstant, aquests sectors continuen sent minoritaris. La majoria de joves no s'integren en aquestes noves formes de participació, en la línia de l'individualisme ja comentat. Molts cops, la relació amb un grup es busca més per motivacions estètiques i de reafirmació individual davant la societat, arribant de vegades a l'ús de la violència indiscriminada i irracional, com és el cas d'algunes tribus, com els *caps-rapats* o els *ul'tres* futbolístics.

Els únics moviments polítics organitzats que mantenen un atractiu per als joves de l'estat, segons Manuel Martín, són els de caire nacionalista. Amb la desaparició de la confrontació ideològica respecte als models de societat, sembla que només es mantenen amb força els sentiments d'identificació amb el propi país, d'arrels històriques més profundes. Desaparegudes les utopies socials, l'última utopia és la nació com a ens ideal.

En relació amb aquest punt es dona una diferenciació molt clara respecte als joves de la resta d'Europa: els alts índexs d'objectors de consciència i d'insubmisos. Precisament, els territoris on aquesta actitud és més clara, el País Basc-Navarra i Catalunya, són els que tenen una consciència més forta del seu fet diferencial. Recents anàlisis sociològiques vinculen aquesta realitat a la tradició insurreccional enfront l'estat liberal uniformador encetada pel carlisme durant el segle passat, en les zones on aquest moviment va tenir una incidència major, que es barrejava amb les noves conviccions pacifistes dels joves.

Creativitat juvenil

En l'àmbit cultural, l'eix que ha vertebrat l'expressió i les inquietuds dels joves des de la Segona Guerra Mundial ha estat la música rock, en les seves diverses adaptacions. El naixement d'aquest estil musical als Estats Units durant la dècada dels cinquanta va representar el sorgiment d'una consciència juvenil, de la idea que els joves havien de participar amb veu pròpia en la societat, cosa que els havia resultat impossible fins a aquell moment. Per això, la societat nord-americana va viure amb commoció el sorgiment del *rock*

and roll de la mà dels seus precursors: Bill Haley, Gene Vincent, Eddie Cochran, Jerry Lee Lewis, Chuck Berry, Little Richard i, sobretot, Elvis Presley. La càrrega de llibertat i de desafiament del nou estil era vist amb recança pels sectors *benpensants*, així com les expressions cinematogràfiques que se'n van derivar: James Dean i Marlon Brando. Poc a poc, però, la indústria discogràfica s'ha situat per damunt de la iniciativa i la creativitat dels grups, i el públic jove s'ha configurat com un sector molt interessant des del punt de vista del màrqueting i l'estratègia comercial.

En aquest context, als primers noranta apareix, a la ciutat de Seattle, el grunge, un nou moviment sorgit de les influències del heavy i el punk que vol recuperar l'esperit de la música juvenil independent. Però la seva voluntat revulsiva ja comença molt mediatitzada: per un costat, per les companyies musicals i les televisions, que controlen *de facto* les modes; d'altra banda, és un estil que arriba massa tard per motivar una joventut tan apàtica com la Generació X, i encara s'ha de demostrar que representi els adolescents de la nova Generació Y, pretesament més contestatària, més enllà de l'estètica.

Avui les llistes d'èxits estan composades per les guitarres distorsionades dels seguidors de Nirvana i companyia, en pacífica convivència amb l'òpera, cants gregorians, glòries de la música espanyola, *bakalao*, el revivalisme de tots els grups importants en la història del rock, cançons que triomfen en aparèixer en espots publicitaris, etc. La qual cosa fa sospitar que, davant la manca de creativitat i alternatives, hi ha un interès a continuar llançant indiscriminadament productes al mercat discogràfic, fent creure que reflecteixen la principal expressió cultural juvenil.

L'actual crisi d'idees està determinant el futur de la societat. La generació que va protagonitzar la contracultura dels seixanta ha arribat a la presidència dels EE.UU., i s'ha trobat amb un món inestable i confós. Si aquella joventut idealista s'ha hagut d'enfrontar amb aquesta realitat, quin futur descobrirà la joventut actual? La resposta és imprevisible, ja que està lligada a factors inèdits com el desenvolupament de les noves tecnologies o el control de la informació. Potser la confusió que vivim és producte de la proximitat del final del mil·lenni, períodes caracteritzats per aquestes crisis. De totes maneres, és un debat interessant que resta obert.